

practice: [monograph]]. Luhansk : Alma-mater. 320 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

САВЧЕНКО Наталія Сергіївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія і практика освіти молоді в Україні та у зарубіжних країнах.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SAVCHENKO Nataliia Serhiivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Special Education Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: sphere of scientific and research interests: the theory and practice of the youth's education in the Ukraine and West European countries.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2025 р.

УДК 37.013 (477.87). Волошин (045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-217-65-69

ФІЗЕШІ Октавія Йосипівна –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки початкової,
дошкільної освіти та освітнього менеджменту
Мукачівського державного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0423-3154>
e-mail: oktaviia.fizeshi@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ АВГУСТИНА ВОЛОШИНА З АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ДИДАКТИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Своєю багатогранною та плідною діяльністю на педагогічній та освітянській ниві Августин Волошин здобув чільне місце в історії вітчизняної та зарубіжної педагогіки. Мета статті – узагальнити актуальні проблеми дидактики початкової освіти в педагогічній теорії Августина Волошина. Педагогічні напрацювання А. Волошина були успішно реалізовані в процесі укладання підручників та посібників з дидактики та методики початкової освіти, а також шкільних підручників, на сторінках яких педагог відобразив не тільки розроблену ним дидактичну концепцію, але й розв'язував проблему становлення особистості школяра як свідомого, активного Громадянина своєї держави з високим рівнем національного самоусвідомлення та патріотизму, високоморальної та духовної Людини. Дидактика А. Волошина вибудовується на принципах науковості, доступності, свідомості та активності школярів як суб'єктів освітнього процесу. Процес навчання в дидактиці А. Волошина нерозривно пов'язаний із процесом виховання та загального розвитку особистості молодшого школяра: навчання «не лише розширює коло пізнання, але й розум та почуття дитини розвиває та ушляхетнює». Вдосконалення освітнього процесу передбачає вплив і на пізнавальну активність, і на всебічний та гармонійний розвиток особистості школяра. Важливу роль у формуванні світогляду молодших школярів педагог відводив «Поглядовій науці», що має інтегрований характер та «служить замість всіх реальних і гуманних предметів». Інтегрований характер навчальних предметів і сьогодні належить до актуальних проблем дидактики початкової освіти, що зумовлена інтеграцією знань про розвиток навколишнього світу й суспільства як особливості сучасної науки. Гуманізація та гуманітаризація початкової освіти наскрізно пронизують дидактичну концепцію А. Волошина. Першорядну роль тут відіграє рідномовна освіта через вивчення та засвоєння рідної мови та літератури, які повинні сприяти не тільки формуванню необхідних мовознавчих знань і навичок, але й «поширювати словесний скарб...», подати дух мови, черпати моральний світогляд, дозрілої любові до родини, одушевлення до добродійства». Гуманітаризація освіти є своєрідним «трендом» нового мислення світового співтовариства, що реалізується через посилення уваги до особистості, внутрішнього світу людини, розвитку її духовних, інтелектуальних, моральних і фізичних якостей.

Ключові слова: Августин Волошин, гуманітаризація, гуманізація, дидактика початкової освіти, зміст освіти, початкова освіта, історія педагогіки.

FIZESHI Oktaviia Yosypivna –

Doctor of Pedagogic Sciences, Professor,
Professor at the Department of Pedagogy of Preschool
and Primary Education and educational managment
Mukachevo State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0423-3154>
e-mail: oktaviia.fizeshi@gmail.com

PEDAGOGICAL ACTIVITIES OF AUGUSTYN VOLOSHYN ON CURRENT PROBLEMS OF DIDACTIC IN PRIMARY EDUCATION

Augustyn Voloshyn gained a prominent place in the history of domestic and foreign pedagogy due to his multifaceted and fruitful activities in the field of pedagogy and education. The purpose of this article is to summarize the current problems of didactics of primary education in the pedagogical theory of Augustyn Voloshyn. Pedagogical achievements of A. Voloshyn were successfully implemented in the process of compiling textbooks and manuals on didactics and methods of primary education, as well as school textbooks. On the pages of which the teacher reflected not only the didactic concept developed by him, but also solved the problem of the formation of the student's personality as a conscious, active citizen of his state with a high level of national self-awareness and patriotism, a highly moral and spiritual person. Didactics of A. Voloshyn is built on scientific principles and principles of accessibility, consciousness and activity of schoolchildren as subjects of the educational process. The learning process in the didactics of A. Voloshyn is inextricably linked with the process of upbringing and general development of the personality of a junior high school student: learning "not only expands the circle of knowledge, but also develops and ennobles the child's mind and feelings." Improving the educational process implies an impact on both cognitive activity and comprehensive

and harmonious development of the student's personality. The teacher attributed an important role in the formation of the worldview of younger schoolchildren to "Perspective science", which has an integrated character and "serves instead of all real and humane subjects". The integrated character of educational subjects still today belongs to the urgent problems of didactics of primary education, which is caused by the integration of knowledge about the development of the surrounding world and society as a feature of modern science. The integrated character of educational subjects still today belongs to the urgent problems of didactics of primary education, which is caused by the integration of knowledge about the development of the surrounding world and society as a feature of modern science. Humanization and humanitarianization of primary education pervade the didactic concept of A. Voloshyn. Native language education through the study and assimilation of native language and literature plays a primary role here. Literacy and grammar lessons of the native language, reading lessons should contribute not only to the formation of the necessary linguistic knowledge and skills, but also "to spread the verbal treasure ..., to convey the spirit of the language, to draw a moral worldview, mature love for the family, inspiration for charity." For modern didactics of primary education, the issue of humanization and humanitarianization of the learning process is important. The humanitarianization of education is a kind of "trend" of new thinking of the world community, which is implemented through increased attention to the individual, the inner world of a person, the development of his spiritual, intellectual, moral and physical qualities. In general, Augustyn Voloshyn's didactic concept of primary education has not lost its relevance, and some of his pedagogical ideas can be adapted and implemented in the modern educational process.

Key words: Augustyn Voloshyn, humanitarianization, humanization, didactics primary education, content of education, primary education, the history of pedagogy.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Початкова освіта та шкільництво Закарпаття в своїй генезі мають давню історію, адже їх становлення та розвиток відбувся в контексті системних освітніх трансформацій як підпорядковано-приспосувальних змін освітнього простору Закарпатського регіону в залежності від привнесеної законотворчої, освітньої, мовної політики держав-домінантів, до складу яких уходила закарпатська територія до та впродовж ХХ століття. Наскрізною рисою цих перетворень стало відстоювання національних освітніх особливостей у полікультурному регіоні. Серед ідейних і духовних наставників закарпатської педагогічної та освітянської спільноти й шкільництва – Августин Волошин, унесок якого до поступу закарпатської, зокрема, та української педагогічної науки загалом надзвичайно потужний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Життєвий і творчий шлях Августина Волошина виступав предметом наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців. Тільки в галузі освіти цій тематиці присвячено незліченно велику кількість наукових статей, монографій, дисертацій. Серед них – наукові праці Т. Беднаржової, В. Бірчака, В. Гомонная, В. Росула (становлення А. Волошина як педагога, його освітньо-просвітницька діяльність), М. Кляп, Г. Розлуцька (педагогічна та освітньо-культурна діяльність А. Волошина в період між двома Світовими війнами), О. Фізеші (виховна спрямованість букварів А. Волошина, його роль у формуванні змісту та методики початкової освіти), М. Черепаня (внесок А. Волошина у розвиток закладів інституційного догляду, сиротинців тощо), С. Човрій (А. Волошин та його роль у становленні педагогічної освіти в Закарпатті) та ін. Постать Августина Волошина внесена до всіх сучасних педагогічних антологій та енциклопедій.

Мета статті – вивчити зміст педагогічної діяльності Августина Волошина з вирішення актуальних проблем дидактики початкової освіти та їх актуальність у сучасному контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Своєю багатогранною та плідною діяльністю на педагогічній та освітянській ниві Августин Волошин здобув чільне місце в історії вітчизняної та зарубіжної педагогіки. Його наукові та навчально-методичні праці – «Коротка історія педагогіки для учительських семінарій» (1921, 1931), «Педагогіка і дидактика для учительських

семінарій» (1923), «О соціальному вихованню» (1924), «Методика» (1932), «Педагогіка і дидактика» (1924, 1935), «Педагогічна психологія» (1930, 1932), «Методика народно-шкільного навчання» (1935) та інші – не втратили актуальності й на сучасному етапі. Цінним є й досвід А. Волошина в укладанні шкільних підручників, на сторінках яких зреалізовував не тільки розроблену ним дидактичну теорію, але й розв'язував проблеми більш масштабного характеру, зокрема проблему становлення особистості школяра як свідомого, активного Громадянина своєї держави з високим рівнем національного самоусвідомлення та патріотизму, високоморальної та духовної Людини.

Дидактика А. Волошина вибудовується на принципах науковості, доступності, свідомості та активності школярів як суб'єктів освітнього процесу: «*Хочемо переробити, – зауважував педагог, – давню книжну школу на нову, діяльну, давню аристократичну – на демократичну, школу формалізму – на школу науково-обосновану, на школу правди, на школу по-правді практичну ...*» [2, с. 121].

Із-поміж множини наукових і навчально-методичних праць, у яких Августином Волошином розглядалися питання дидактики, на окрему увагу заслуговує його «Методика народно-шкільного навчання» (1935), зокрема в частині аналізу змісту початкової освіти та особливостей його засвоєння молодшими школярами, методів і форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів. Укладаючи посібник, автор виходив з наявного європейського досвіду організації процесу навчання, зокрема робив акцент на педагогічних ідеях Я.-А. Коменського (основоположника дидактики як наукової галузі), Й.-Г. Песталоцці (засновника дидактики початкового навчання) та Й.-Ф. Гербарта (автора чотириетапної моделі процесу засвоєння знань і розробника моделі морального виховання учнів) та інших педагогів і філософів.

Зауважимо, в дидактиці Августина Волошина процес навчання нерозривно пов'язаний із процесом виховання та загального розвитку особистості молодшого школяра. Відтак, удосконалення освітнього процесу передбачає вплив і на пізнавальну активність, і на всебічний та гармонійний розвиток особистості учня.

Зважаючи на вікові особливості молодших школярів, у дидактиці А. Волошина чільне місце займають питання змісту освіти, який «не лише

розширює коло пізнання, але й розум та почуття дитини розвиває та ушляхетнює» [1, с. 49]. Це твердження є суголосним з думкою видатної педагогині початку ХХІ століття О. Савченко: «через засвоєння змісту освіти особистість готується до збереження й розвитку культури (у широкому її розумінні). Тому зміст шкільної освіти, навіть у початковій школі, не може бути вузьким. Він має живитися різними джерелами, серед яких найголовніші – природа, наука, виробничі технології, краєзнавство, людинознавство, педагогічні й психологічні знання тощо» [5, с. 61]. Отож, це завдання комплексно вирішується шляхом вивчення «Поглядової науки» в 1-2 класах, яка на думку А. Волошина, «є *одиничним предметом, який подає конкретні пізнання*» та «*на початку народно-шкільної науки поглядове навчання служить замість всіх реальних і гуманних предметів*» [1, с. 49], де реальний матеріал – відноситься до ознайомлення з оточуючими предметами та природними явищами, а гуманний матеріал – береться з літератури, зокрема з казок та пісень. Інтегрований характер навчальних предметів і сьогодні належить до актуальних проблем дидактики початкової освіти, що зумовлена інтеграцією знань про розвиток навколишнього світу й суспільства як особливості сучасної науки. На думку багатьох сучасних вітчизняних дидактів, інтегровані предмети дозволяють розкрити взаємозв'язок явищ у природі, суспільстві; інтенсивно формувати критичне й творче мислення; сприяють формуванню світоглядних, людинознавчих, природничих, комунікативних понять тощо.

Гуманізація та гуманітаризація початкової освіти наскрізно пронизують дидактичну теорію Августина Волошина. Першорядну роль тут відіграє рідномовна освіта через вивчення та засвоєння рідної мови та літератури, адже «*в мові, – зазначає А. Волошин – проявляється ціле духовне життя народу. З материнською мовою дитина перебирає не лише слова, але і спосіб думання, почування і бажання. Це означає духове сполучення, духовний зв'язок між членами родинного дому і цілого народу*» [1, с. 44]. Уроки навчання грамоти та граматики рідної мови, уроки читання повинні сприяти не тільки формуванню необхідних мовознавчих знань і навичок, але й розкриттю світу художньої літератури, формуванню мовної культури учнів. «*Першою задачею науки рідної мови, – за переконанням педагога, – повинно бути: поширювати словесний скарб і доповнювати, виправляти до характеру мови, подати дух мови так, щоб учень міг сам творити, формувати, винаходити нові слова та вирази*», оскільки «*хоча учень руської (тут: місцеve населення закарпатського краю в першій половині ХХ століття називало себе русинами, русинами-українцями – Ф.О.) народності, вступивши в школу, знає говорити по руськи (тут: русинська говірка – Ф.О.), однаке його початкове мовознавство школа має доповнити й відповідно до поширювання круга понять постійно збагачувати, вести дитину до мовної культури нашої, познайомити з досконаlostями, гарнішими*

виразами наших поетів, письменників» [1, с. 44-45]. Окрім того, уроки мови та читання є невичерпним джерелом формування емоційно-ціннісних ставлень молодших школярів, відтак «*з першою задачею, – зазначає А. Волошин, – є злучена ще й друга, яка відноситься до познайомлення способу думання народу, який криється в літературі рідної мови*» [1, с. 49].

Для сучасної дидактики початкової освіти важливим є питання гуманітаризації та гуманізації процесу навчання. Так, гуманітаризація освіти є своєрідним «трендом» нового мислення світового співтовариства, що реалізується через посилення уваги до особистості, внутрішнього світу людини, розвитку її духовних, інтелектуальних, моральних та фізичних якостей. У цьому контексті, на переконання видатної сучасниці та авторки дидактики початкової освіти О. Я. Савченко, пріоритетна роль «належить мовній, літературній, суспільствознавчій, мистецькій освіті, основам здоров'я, завдяки яким діти краще пізнають свій внутрішній світ, людей, демократичні цінності...» [5, с. 66].

Усім життєвим досвідом та педагогічною спадщиною Августин Волошин демонстрував високу духовну та моральну досконалість, любов до рідного краю, до рідного народу. Це, зрештою, лягло в основу його букварів і підручників з мови та літературного читання, адже педагог був переконаний, що зміст освіти загалом та підручників, зокрема, повинен «*ширити знання учнів, розвивати мовну готовність і плекати шляхетні почування*» [1, с. 55] та має бути насичений такими творами, з яких можна було б «*черпати моральний світогляд, дозрілої любові до родини, одушевлення до добродійств*» [1, с. 58]. Відтак, буквар і читанка, як важливі засоби навчання в початковій школі, повинні знайомити молодших школярів з найкращими перлинами рідної літератури, щоб дитина зрозуміла та полюбила дух народної творчості, культури та історії: «*наша література є досить багата, й багата вона особливо чистотою морального духа, демократизмом і патріотизмом*» [1, с. 59].

Не оминув А. Волошин у своїй дидактичній теорії питання уроків трудового навчання та фізичного розвитку особистості школяра. Зокрема, трудове навчання нерозривно пов'язане з вихованням працелюбності та засобом формування практичних умінь. Про це педагог зазначає наступне: «*робота не лише кожногоденний хліб нам подає, але і нашу душу кормить, бо одушляхетнює чуття, підкріплює волю, потішає в часі журби і при цьому додає здоров'я до нашого тіла*», і далі – «*ручна праця в народній школі повинна бути не лише предметом навчання, але головним принципом виховання і помічним засобом наглядної практичної науки*» [1, с. 106]. Ця сентенція зберігає свою актуальність і в сучасних умовах шкільного освіти, оскільки трудове навчання залишається важливим і незамінним засобом формування в молодших школярів різноманітних умінь, навичок і практичних дій, а також потужним засобом виховання особистості. На думку А. Волошина повноцінний фізичний та інтелектуальний розвиток

молодшого школяра забезпечують уроки фізичного виховання, різні спортивні ігри та заходи, які *«придають тілу сили проти односторонньої умової (тут: розумової – О.Ф.) роботи, ... при цьому виховує і душевно учня, привчає до порядку та скріплює волю, енергію, рівно ж почування солідарності»* [1, с. 110]. Під поняттям солідарності А. Волошин розуміє взаємодопомогу, почуття належності до учнівського колективу.

Вагомою умовою всебічного й гармонійного розвитку особистості є формування її культурної компетентності. Концепцією «Нова українська школа» (2016) компетентність «обізнаність та самовираження в сфері культури» визначено однією з ключових компетентностей, що має на меті *«формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва, ... передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших»* [3, с. 12]. Саме таке призначення в уроках музики та співів вбачав і А. Волошин, зазначаючи про це ще в далекому 1935 р. наступне: *«гарна церковна мелодія підносить нас духовно до Бога, а патріотична пісня одушевляє нас до горожанських чеснот. Коли співається разом у хорі, цим розвивається почування солідарності. Народні пісні, їхня краса мелодії, язика (тут: мови – О.Ф.) і думок є частиною народної культури, якою кожний вірний син цього народу одушевляється і ушляхетнюється»* [1, с. 107]. На думку педагога, пісня є важливим засобом виховання особистості, здатним упливати на естетичні вподобання школярів, піднесення їх патріотичного духу та любові до свого народу.

Зазначимо, що практична реалізація визначених Августином Волошином актуальних дидактичних проблем у сфері початкової освіти забезпечувалася його практичною діяльністю. Зокрема, перебуваючи на посаді директора Ужгородської греко-католицької півце-учительської семінарії (1917-1938 рр.), він також викладав педагогіку та дидактику для слухачів третього і четвертого років навчання. Результат цієї роботи узагальнено в підручниках та посібниках з педагогіки та дидактики (див. вище – О.Ф.). А для наймолодших школярів Августин Волошин уклав низку підручників – букварів, книг з граматики, читання та математики, на сторінках яких у повному обсязі реалізував створену ним педагогічну теорію. Наприклад, одним із найбільш тиражованих підручників став його буквар, перше видання якого було видруковано 1904 року в Ужгороді «Азбука угро-руського и церковно-славянського чтенія», всього цей буквар витримав вісім видань (1904, 1908, 1913, 1916, 1919, 1920, 1921, 1924 рр.). Детально про особливості змісту букварів та інших підручників А. Волошина різних періодів можна ознайомитись у монографіях О. Фізеші «Виховна спрямованість змісту букварів в українських школах Закарпаття (друга половина XIX – кінець XX століття)» [6] та «Початкова школа на Закарпатті (друга половина XIX – початок ХХІ ст.)» [7]. Загалом можемо констатувати, що

педагогічна теорія А. Волошина сформульована навколо головного завдання початкової школи – всебічного та гармонійного розвитку особистості, що передбачає формування інтелектуальних сил і здібностей, оволодіння системою наукових знань, умінь та навичок, формування фізичних сил та потреби в здоровому способі життя, емоційно-ціннісного ставлення до оточуючого світу, досвіду практичної та творчої діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Актуальні проблеми дидактики в педагогічній теорії Августина Волошина, серед яких – нерозривність зв'язку процесів навчання, розвитку та виховання; гуманізація та гуманітаризація змісту освіти; інтеграція знань про розвиток навколишнього світу та суспільства; формування ключових – соціальних, культурних, здоров'язбережувальних компетентностей; вироблення практичних умінь та навичок у поєднанні з вихованням працелюбності та ін. – не втратили вагомості й на сучасному етапі, а окремі його педагогічні ідеї можуть бути адаптовані та впроваджені в сучасному освітньому процесі. Заслужовують на подальші наукові розвідки погляди Августина Волошина з проблем підготовки майбутніх учителів початкових класів в умовах полікультурного середовища тощо.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Волошин А. Методика народно-шкільного навчання (на правах рукопису). Ужгород. 1935. 113 с.
2. Волошин А. Твори / Упор., передмова, підготовка текстів та приміт. О. Мишанича і П. Чучки. Ужгород: Гражда, 1995. 451 с.
3. Нова Українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. К., 2016. 34 с.
4. Рішення конгресу учителів, який відбувся 7 червня 1923 року, про підручники граматики для початкових шкіл 1921–1924 рр. Державний архів Закарпатської області. Ф. 28 (Реферат освіти Підкарпатської Русі, м. Ужгород, 1921–1924 рр.). Оп. 2. Спр. 148. Арк. 13.
5. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручн. К.: Грамота, 2012. 504 с.
6. Фізеші О.Й. Виховна спрямованість змісту букварів в українських школах Закарпаття (друга половина XIX – кінець XX століття): монографія. Херсон: Айлант. 2008. 208 с.
7. Фізеші О.Й. Початкова школа на Закарпатті (друга половина XIX – початок ХХІ ст.): монографія. Ужгород. 2015. 528 с.

REFERENCES

1. Voloshyn, A. (1935). *Metodyka narodno-shkilnoho navchannia (na pravakh rukopysu)*. [Methodology of public school education (on manuscript rights)]. Uzhhorod. [in Rutenian]
2. Voloshyn, A. (1995). *Tvory*. [Writings]. / Upor., peredmov, pidhotovka tekstiv ta prymit. O. Myshanycha i P. Chucky. Uzhhorod: Hrazhda. [in Ukrainian]
3. Nova Ukrainka shkola: Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. (2016). [New Ukrainian school: Conceptual foundations of secondary school reform]. K. [in Ukrainian]
4. Rishennia konhresu uchyteliv, yakyi vidbuvsia 7 chervnia 1923 roku, pro pidruchnyky hramatyky dlia pochatkovykh shkil 1921-1924 rr. [The decision of the congress of teachers held on June, 7th, 1923, on grammar textbooks for primary schools in 1921-1924]. Derzhavnyi

arkhiv Zakarpatskoi oblasti. F. 28 (Referat osvity Pidkarpatskoi Rusi, m. Uzhhorod, 1921-1924 rr.). Op. 2. Spr. 148. Ark. 13. [in Rutenian]

5. Savchenko, O.Ia. (2012). *Dydaktyka pochatkovoї osvity: pidruchn.* [Didactics of primary education: textbook]. K.: Hramota. [in Ukrainian]

6. Fizeshi, O. (2008). *Vykhovna spriamovanist zmistu bukvariv v ukrainskykh shkolakh Zakarpattia (druha polovyna XIX – kinets XX stolittia): monohrafiia.* [Educative Aim of ABC-book Contents in Ukrainian Schods of Zakarpattia (the second half of the XIX century – the end of the XX century): monograph]. Kherson: Ailant. [in Ukrainian]

7. Fizeshi, O. (2015). *Pochatkova shkola na Zakarpatti (druha polovyna XIX – pochatok XX st.): monohrafiia.* [The primary schols in Transcarpathia (the second half of the XIX - the beginning of the XXI century): monograph]. Uzhhorod. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ФІЗЕШІ Октавія Йосипівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової, дошкільної освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету.

Наукові інтереси: історія педагогіки, початкова освіта, підготовка вчителів для початкової школи, методика викладання педагогіки у вищих навчальних закладах.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

FIZESHI Oktaviia Yosypivna – Doctor of Pedagogic Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy of Preschool and Primary Education and educational management Mukachevo State University

Scientific interests: the history of pedagogy, the primary education, the preparation of teachers for the primary schools, the methodology of teaching pedagogy in higher education institutions.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2025 р.

УДК 378(09)(477.4/7)"18/19"

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-217-69-73

ФІЛОНЕНКО Оксана Володимирівна –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4453-9887>
e-mail: oksana.filonenko02@gmail.com

СОЦІАЛІЗАЦІЯ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ (XIX – ПОЧАТОК XX СТ.)

Процес соціалізації дитини, її формування й розвитку, становлення як особистості відбувається у взаємозв'язку з оточуючим середовищем, яке впливає на процес засобом найрізноманітніших соціальних чинників. Наявні дослідження та публікації свідчать про інтерес вчених до цієї проблематики, підтверджують спадковість наукових традицій, дають дуже цінний за змістом матеріал з вивчення питань, пов'язаних з соціалізацією різних категорій дітей в Україні в певний історичний період. Однак проблематика соціалізації різних категорій дітей в Україні у XIX – на початку XX століття, багато в чому є неповною, нерозкритою і потребує додаткового осмислення.

У статті проаналізовано особливості соціалізації різних категорій дітей в Україні у XIX – на початку XX століття.

Встановлено, що сценарій первинної соціалізації індивіда в українців розгортався вже з пренатального періоду. В процесі інкультураційних сценаріїв, за якими з дитинства засвоювалися необхідні норми, настанови, знання та вміння проявлялася і певна символізація визначальних для індивіда життєвих етапів. У традиційних суспільствах не існувало великої різниці між цінностями, що передаються від покоління до покоління. Це було однією з причин, що період дорослішання кожного нового покоління був практично безпроблемним. Знання й уміння дорослих здобувалися «природним» шляхом, це було частиною соціального досвіду дорослішання, момент переходу в дорослість був ритуалом, що, як правило, був безпосередньо пов'язаний з настанням статевої зрілості і супроводжувався церемонією посвяти в доросле життя. Молодь з дитинства природно інтегрувалася в діяльність громади і навіть ніби-то самостійні молодіжні формування (парубоцькі та дівочі громади) відбивали соціально-культурні, виробничі образи села. Їхні дії не були субкультурними, такими, що дестабілізували сільську громаду, а навпаки, сприяли соціально-культурному відтворенню громади.

Перспективи подальших розвідок напряму вбачаємо у дослідженні проблеми соціалізації молоді 20-30-х років XX ст. в контексті міжпоколінної трансмісії культури.

Ключові слова: соціалізація, етапи соціалізації, українська дитина, традиції.

FILONENKO Oksana Volodymyrivna –

Doctor of Pedagogy, Professor,
Professor of the Department of Pedagogy and Special Education
of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4453-9887>
e-mail: oksana.filonenko02@gmail.com

SOCIALIZATION OF VARIOUS CATEGORIES OF CHILDREN IN UKRAINE (XIX – BEGINNING OF XX CENTURIES)

The process of socialization of a child, its formation and development, formation as a personality occurs in interaction with the environment, which influences the process through a variety of social factors. Available studies and publications indicate the interest of scientists in this issue, confirm the heredity of scientific traditions, and provide very valuable material for studying issues related to the